

АДАПТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО ВИКЛИКІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РОЗРИВУ

Горошкова Лідія Анатоліївна, докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри екології, Національного університету «Києво-Могилянська академія», вулиця Григорія Сковороди, 2, Київ, 04655; старший науковий співробітник відділу дослідження навколишнього середовища, Інститут телекомунікацій глобального інформаційного простору Національної академії наук України, Чоколівський бульвар, 13, Київ, тел.: +382123919, e-mail: goroshkova69@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7142-4308>

Засекіна Тетяна Миколаївна, докторка педагогічних наук, професорка, головний науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, вулиця Січових Стрільців, 52Д, Київ, тел.: +38679903034, e-mail: zasekinat@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9362-5840>

Герасименко Юлія Сергіївна, докторка економічних наук, доцентка, завідувачка кафедри педагогіки, психології та менеджменту, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, тел.: +380505972549, e-mail: gerasimenkou04@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8888-7472>

Анотація. У дослідженні проведене кількісне вимірювання рівня кваліфікаційного розриву, що дає змогу аналізувати його динаміку та здійснювати оцінювання для будь-якого регіону незалежно від чисельності робочої сили й територіальних масштабів на основі розрахунку відповідного коефіцієнта. Проведений порівняльний аналіз наявності, рівня та динаміки змін кваліфікаційного розриву серед фахівців з вищою освітою у шести областях України та місті Києві. Результати регіонального аналізу демонструють, що рівень і динаміка кваліфікаційного розриву суттєво залежать від мобільності робочої сили, структури економіки регіонів та потоків внутрішньо переміщених осіб. У низці регіонів спостерігається тимчасове зменшення кваліфікаційного розриву за рахунок міграційних процесів, однак такі зміни не мають стійкого характеру і не усувають першопричин проблеми.

Проведене дослідження підтверджує, що кваліфікаційний розрив є однією з ключових системних проблем сучасного ринку праці, яка безпосередньо пов'язана з ефективністю функціонування системи вищої освіти. Невідповідність між професійними компетентностями випускників та актуальними вимогами роботодавців призводить до парадоксальної ситуації одночасного існування вакантних робочих місць і безробіття серед осіб з вищою освітою, ускладнюючи процес інтеграції молодих фахівців у професійне середовище.

Аналіз проблем працевлаштування випускників закладів вищої освіти засвідчив, що наявність диплома не гарантує успішного входження на ринок праці. Значна частина випускників змушена продовжувати навчання або працювати поза межами здобутої спеціальності, що свідчить про обмежену практичну спрямованість освітніх програм та недостатній рівень сформованості прикладних і міждисциплінарних компетентностей. Особливо загострили ці проблеми кризові умови останніх років, зокрема повномасштабна війна, яка істотно трансформувала регіональні ринки праці та посилила територіальні й професійні дисбаланси.

Доведено, що проблему кваліфікаційного розриву та труднощі працевлаштування випускників слід розглядати як взаємопов'язані виклики, вирішення яких потребує комплексних і послідовних реформ у системі вищої освіти, орієнтованих на потреби економіки, суспільства та майбутнього розвитку країни.

Ключові слова: кваліфікаційний розрив, ринок праці, вища освіта, працевлаштування випускників, компетентності, реформування вищої освіти.

ADAPTATION OF PEDAGOGICAL APPROACHES IN HIGHER EDUCATION TO THE CHALLENGES OF THE QUALIFICATION GAP

Horoshkova Lidiia Anatolyivna, DSc in Economic, professor, Professor, Professor of the Department of Ecology, National University «Kyiv-Mohyla Academy», 2 Hryhoriia Skovoroda Street, Kyiv; Senior Research Fellow, Department of Environmental Research, Institute of Telecommunications of the Global Information Space of the National Academy of Sciences of Ukraine, Chokolivskyi Boulevard, 13, Kyiv, tel.: +380662123919, e-mail: goroshkova69@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7142-4308>

Zasiekina Tetiana Nikolaevna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the Department of Biological, Chemical and Physical Education of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Sichovykh Striltsiv Street, 52D, Kyiv, tel.: +38679903034, e-mail: zasekinat@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9362-5840>

Herasimenko Yuliia Sergiyevna, Doctor of Economics, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy, Psychology and Management, Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education, State Educational Institution «University of Educational Management» of the National Academy of Sciences of Ukraine, tel.: +380505972549, e-mail: gerasimenkou04@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8888-7472>

Abstract. The study provides a quantitative measurement of the level of the qualification gap, which makes it possible to analyze its dynamics and to carry out assessments for any region regardless of the size of the workforce and territorial scale,

based on the calculation of a relevant coefficient. A comparative analysis of the presence, level, and dynamics of changes in the qualification gap among higher education specialists was conducted for six regions of Ukraine and the city of Kyiv. The results of the regional analysis show that the level and dynamics of the qualification gap largely depend on labor mobility, the economic structure of regions, and flows of internally displaced persons. In some regions, a temporary reduction of the qualification gap is observed due to migration processes; however, these changes are not sustainable and do not eliminate the root causes of the problem.

The study confirms that the qualification gap is one of the key systemic problems of the modern labor market and is directly related to the effectiveness of the higher education system. The mismatch between graduates' professional competencies and the current requirements of employers leads to a paradoxical situation in which vacant jobs coexist with unemployment among people with higher education, complicating the integration of young specialists into the professional environment.

The analysis of employment problems of higher education graduates shows that having a diploma does not guarantee successful entry into the labor market. A significant share of graduates is forced to continue their studies or work outside their field of specialization, which indicates the limited practical orientation of educational programs and an insufficient level of applied and interdisciplinary competencies. These problems have become especially acute under the crisis conditions of recent years, in particular due to the full-scale war, which has significantly transformed regional labor markets and intensified territorial and professional imbalances.

It is proven that the qualification gap and the difficulties of graduate employment should be considered as interrelated challenges. Their solution requires comprehensive and consistent reforms of the higher education system, oriented toward the needs of the economy, society, and the future development of the country.

Keywords: qualification gap, labor market, higher education, graduate employment, competencies, higher education reform.

Постановка проблеми. Російська агресія проти України спричинила найглибшу економічну кризу, яка матиме тривалі наслідки для національного ринку праці. У період воєнного стану дефіцит кваліфікованих кадрів набуває кризового характеру. За даними Всесвітнього економічного форуму 2023 року, 50% світового населення потребує опанування нових навичок, аби відповідати зміненим вимогам, викликаним впровадженням нових технологій. До 2030 року цей показник, за прогнозами, може зрости до 90%. Це вимагає консолідації зусиль та активізації всіх учасників ринку праці, проведення аналізу актуальних потреб у професіоналах у воєнний час та розроблення рекомендацій для відновлення країни після війни.

Кваліфікаційний розрив, як правило, виникає через швидкі технологічні зміни, динамічні вимоги ринку праці, недосконалість систем освіти та підготовки кадрів, а також інші фактори, які зумовлюють невідповідність між наявними та необхідними для роботодавців навичками. У контексті війни ці диспропорції ще

більше загострюються, що посилює проблему кваліфікаційного розриву. Відтак, постає нагальна потреба у пошуку шляхів його подолання як під час війни, так і в процесі повоєнного відновлення України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою індивідуального рівня навичок займалися ще задовго до повномасштабного вторгнення. Традиційним є порівняння показників кваліфікаційної невідповідності з точки зору їх впливу на результати ринку праці. Запропонований показник, який усуває суттєве обмеження наявних показників. Встановлено, що значення невідповідності навичок для індивідуальних доходів значно варіюється залежно від використаної міри невідповідності [1-3].

Ключовими чинниками економічного та соціального розвитку є кваліфікація й компетентність населення, а також інвестиції в освіту та професійну підготовку. Набуття кваліфікацій і професійне навчання підвищують продуктивність праці та рівень доходів, а також сприяють активній участі кожної людини в економічному та соціальному житті [4-6].

Дослідження з питань кваліфікаційного розриву є різноманітними та обширними, що дозволяє глибше зрозуміти виклики та зміни останніх років [1-8].

Попри значний науковий інтерес до різних аспектів проблем внутрішньо переміщених осіб, досі недостатньо розробленою залишається тема узагальнення та систематизації знань про психологічні особливості цієї категорії населення в контексті осіб з вищою освітою.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу ситуації щодо впливу війни на регіональні ринки праці в контексті кваліфікаційного розриву з метою визначення шляхів та можливостей підвищення якості освітньої діяльності у ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кваліфікаційний розрив (skills gap) у науковій літературі трактується як розбіжність між знаннями, уміннями та навичками, якими володіють випускники, і тими, що необхідні для ефективного виконання професійних функцій. Він проявляється як у нестачі технічних (професійних) компетентностей, так і у недостатньому розвитку універсальних (soft skills), таких як критичне мислення, комунікація, командна робота та здатність до навчання впродовж життя.

До основних причин кваліфікаційного розриву належать: швидке оновлення технологій і професійних стандартів; інерційність освітніх програм та їх повільна адаптація до змін ринку праці; розрив між теоретичною підготовкою і практичними потребами роботодавців; недостатня взаємодія закладів вищої освіти з бізнесом і професійними спільнотами; обмежене використання інноваційних педагогічних і цифрових технологій.

Наслідками кваліфікаційного розриву є зниження рівня працевлаштування випускників, додаткові витрати роботодавців на донавчання персоналу, а також зменшення довіри до інституту вищої освіти як ключового постачальника людського капіталу.

У межах дослідження було запропоновано методичний підхід до кількісного вимірювання рівня кваліфікаційного розриву, який дозволяє аналізувати його динаміку в часі та здійснювати порівняльну оцінку для будь-якого регіону незалежно від чисельності робочої сили та масштабів території. Ключовим елементом методики стало обчислення відповідного коефіцієнта розриву.

З нашої точки зору, якщо певна професія одночасно характеризується дефіцитом вакансій і нестачею відповідних кадрів, це є свідченням існування кваліфікаційного розриву. З метою оцінювання впливу початку повномасштабної війни на масштаби та характер цього явища у сегменті професій, що потребують вищої освіти, було проаналізовано стан ринку праці впродовж 2021–2023 років.

Для дослідження було відібрано три професійні групи: «Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)», «Професіонали» та «Фахівці» відповідно до чинного Класифікатора професій України (ДК 003:2010), затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327 (у редакції станом на 16.01.2024 р.). Аналіз охопив шість областей України – Дніпропетровську, Запорізьку, Київську, Одеську, Харківську та Хмельницьку – а також місто Київ.

Вибір зазначених регіонів був зумовлений різними умовами їх функціонування в період воєнного стану. Зокрема, до вибірки увійшли області, що з початком війни зазнали часткової окупації (Запорізька та Харківська), регіони, розташовані поблизу лінії бойового зіткнення й тому віднесені до зони підвищеної небезпеки (Дніпропетровська та Одеська), а також території, які стали основними центрами прийому внутрішньо переміщених осіб – Київська та Хмельницька області і місто Київ.

Традиційно для аналізу диспропорцій на ринку праці використовують такі показники, як кількість вакансій і безробітних, рівень працевлаштування тощо. Ці індикатори дають змогу охарактеризувати загальні структурні перекося ринку праці, однак не дозволяють безпосередньо оцінити масштаби та інтенсивність кваліфікаційного розриву. У зв'язку з цим виникла потреба у розробленні спеціальної методики його кількісного вимірювання.

Запропонований підхід ґрунтується на розумінні того, що кваліфікаційний розрив проявляється через одночасну присутність на ринку праці як вакантних робочих місць, так і безробітних у межах однієї професії або професійної групи. Для його оцінювання доцільно застосувати коефіцієнт кваліфікаційного розриву, який розраховується на основі офіційних статистичних даних обласних центрів зайнятості України.

У статистичній звітності за професійними групами містяться дані про загальну кількість вакансій і безробітних за рік, а також їх чисельність станом на 1 січня року, наступного за досліджуваним. Річні показники формуються як сума місячних значень, які змінюються впродовж року внаслідок постійного руху робочої сили: частина вакансій заповнюється, з'являються нові пропозиції роботи, реєструються нові безробітні. Натомість дані станом на 1 січня

відображають підсумковий результат року – ситуацію, за якої не всі вакансії були укомплектовані, а не всі безробітні знайшли роботу.

З огляду на це доцільно визначити частку вакансій, що залишилися незаповненими на кінець року, у загальній кількості вакансій, запропонованих протягом року. Аналогічно розраховується частка безробітних станом на 1 січня у загальній кількості осіб, зареєстрованих як безробітні протягом року. Коефіцієнт кваліфікаційного розриву пропонується визначати як відношення частки вакансій на кінець року до частки безробітних на кінець року.

Низькі значення цього коефіцієнта свідчать про високий рівень кваліфікаційного розриву, оскільки в такому випадку частка безробітних перевищує частку вакансій. Зі зростанням коефіцієнта можна говорити про поступове покращення ситуації, адже відносна чисельність безробітних зменшується порівняно з кількістю вакантних робочих місць. Оскільки запропонований показник є безрозмірним, він забезпечує можливість порівняльного аналізу рівня кваліфікаційного розриву між регіонами з різними масштабами ринку праці.

Особливої уваги потребує порівняльний аналіз рівня та динаміки кваліфікаційного розриву впродовж 2021–2023 років у досліджуваних регіонах. Узагальнені результати цього аналізу подано на рисунках 1–3.

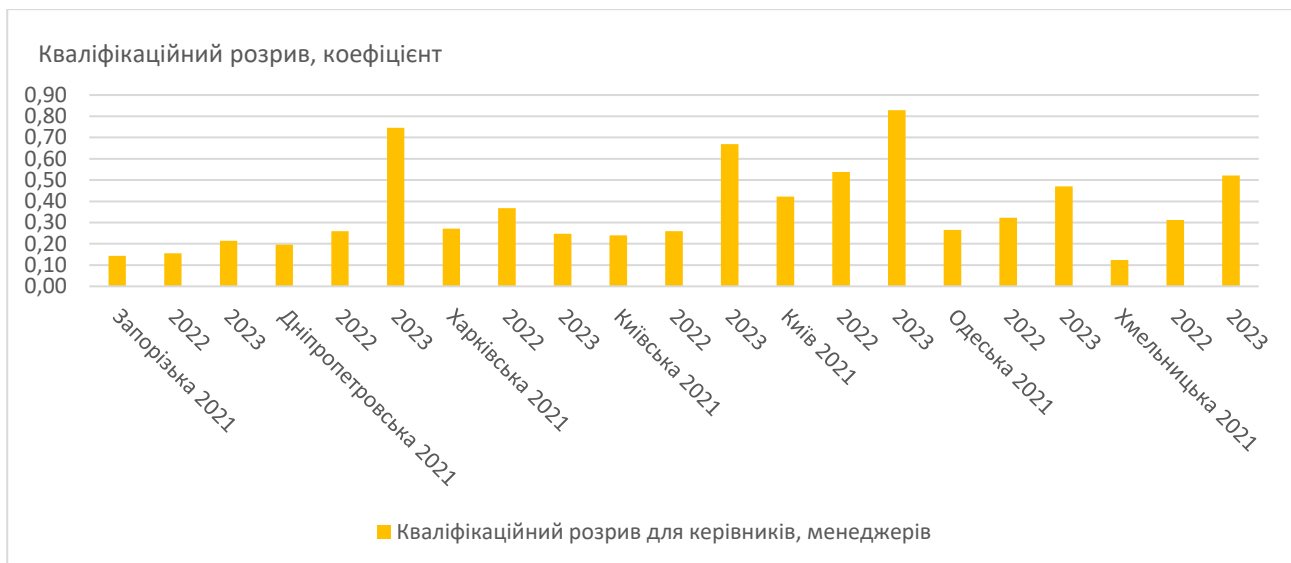

Рис. 1 Кваліфікаційний розрив на ринку праці України для керівників та менеджерів

Як бачимо, рівень кваліфікаційного розрива до війни (у 2021 році) був найбільшим у Хмельницькій області, досить високим він був і у Запорізькій та Дніпропетровській області (низькі значення коефіцієнта). Кращою була ситуація у Харківській, Київській та Одеській області. Найкращою вона була у м. Київ. Це цілком логічно, оскільки і до війни найкращі фахівці шукали роботу у столиці і знаходили її, задовольняючи вимоги роботодавців (більші можливості задоволення).

Щодо Хмельницької області, то там спостерігалась інша ситуація – велика кількість фахівців шукали роботу або у столиці, або – за кордоном, що і призводило до високого рівня кваліфікаційного розрива. З початком війни суттєвий вплив здійснили ВПО. Як було зазначено, це були, наприклад ВПО з окупованої частини Запорізької області, які прямували або в неокуповану її частину, або в більш безпечну Дніпропетровську область, або у м. Київ та Київську область. В той же час частина ВПО з усіх областей України перемістилась на Західну Україну (у т.ч. Хмельницьку область), що призвело до суттєвого скорочення кваліфікаційного розрива. У 2023 році позитивна динаміка щодо скорочення кваліфікаційного розрива спостерігалась в усіх регіонах, окрім Харківської області. Це, на нашу думку, можливо пояснити зростання рівня небезпеки і, як наслідок, потоку ВПО у інші регіони України.

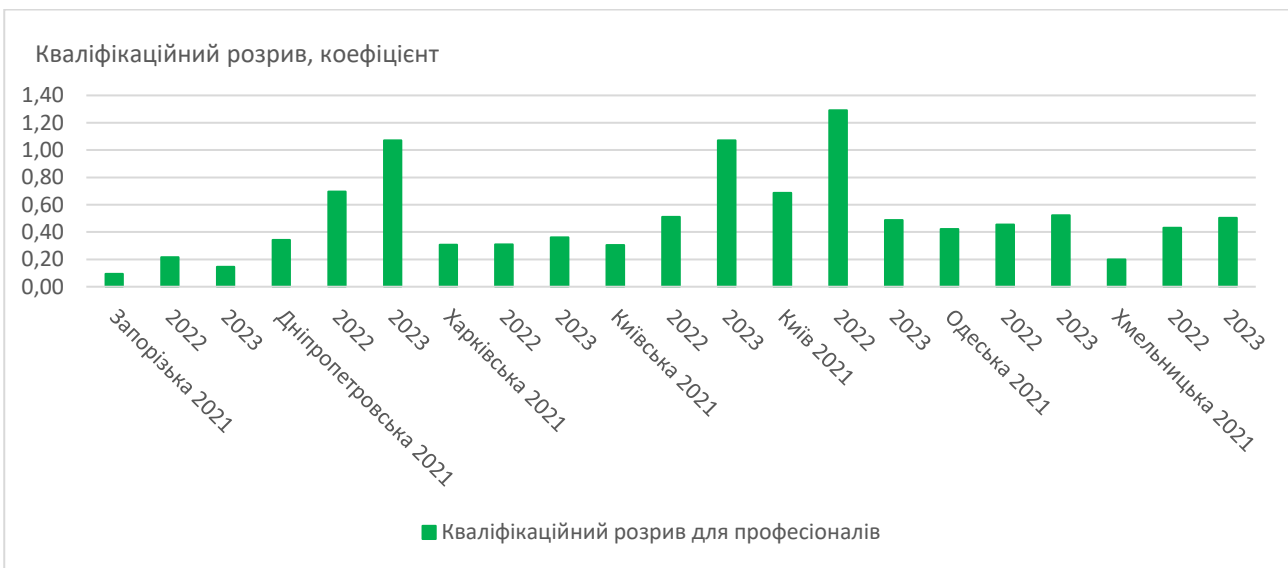

Рис. 2 Кваліфікаційний розрив на ринку праці України для професіоналів

Рис. 3 Кваліфікаційний розрив на ринку праці України для фахівців

Щодо професіоналів, то спостерігалась практично така сама ситуація, як для керівників, менеджерів в Одеській, Київській та Хмельницькій області. По-іншому було у Запорізькій – кваліфікаційний розрив незначно зріс, Харківській – навпаки – зменшився. Це можна пояснити міграційними потоками. Щодо м. Києва, то суттєве зростання кваліфікаційного розрива у 2023 році можна пояснити аномальним скороченням (до значення коефіцієнта більше 1) розрива у 2022 році. Значення коефіцієнта 1,29 (більше 1) свідчить про те, що як бачимо, кількість претендентів та вакансій – співпадала (роботодавців задовольняли вміння і навички претендентів на посаду), більше того, виникали ситуації, коли були вакансії, а не вистачало бажаючих їх зайняти (нестача безробітних). Така нестача була компенсована у 2023 році. Подібна ситуація склалась у наступному, 2023 році у Дніпропетровській і Київській області (коефіцієнт 1,07), отже є підстави очікувати, що за підсумками 2024 року будемо мати ситуацію як у м. Київ у 2023 році (після аномального 2022 року).

Щодо фахівців, то маємо подібну ситуацію і, відповідно, – пояснення щодо її виникнення. Зростання кваліфікаційного розрива у м. Києві можна пояснити тим, що відбулось певне «насичення» потреб у таких спеціалістах, але суттєве скорочення кваліфікаційного розриву (коефіцієнт 0,84) у Київській області свідчить про те, ті, хто не знайшов роботу у Києві, зміг її знайти в області (кваліфікація безробітних задовольнила роботодавців).

Серед причин формування кваліфікаційного розриву є насамперед асинхронність розвитку освіти й ринку праці. Освітні програми часто оновлюються повільніше, ніж змінюються технології, професійні стандарти та вимоги до фахівців. У результаті випускники отримують фундаментальні знання, які не завжди трансформуються у практичні навички, необхідні для ефективної професійної діяльності. Особливо гостро це проявляється в галузях, де домінують цифрові технології, міждисциплінарні підходи та проектна робота.

Отже, проведені оцінки загального рівня кваліфікаційного розриву доцільно порівняти із тенденціями працевлаштування випускників, оскільки непрацевлаштовані випускники – складова безробітних на ринку праці.

Перший комплексний моніторинг працевлаштування випускників ЗВО в Україні був реалізований на початку 2022 року шляхом узгодженого обміну даними між Єдиною державною електронною базою з питань освіти та Державним реєстром загальнообов'язкового державного соціального страхування. Такий підхід дозволив перейти від опитувань до вимірювань фактичної зайнятості випускників, базованих на реальних адміністративних даних.

Згідно з першим моніторингом, який охопив випускників, що завершили навчання у 2021–2022 роках, частина випускників була зайнята на момент спостереження, але значна частина або продовжувала навчання, або не мала офіційної зайнятості. Моніторинг показав близько понад 39 % зайнятих осіб у вибірці 2022 року, що лише незначно перевищувало аналогічний показник у 2021 році.

Важливо, що суттєва частина випускників, особливо бакалаврів, продовжує здобувати вищу освіту (майже 72 %), що свідчить про недостатню привабливість ринку праці або недостатню підготовленість до професійної діяльності без подальшого навчання.

У подальші роки моніторинг продовжився: оприлюднено звіти 2023 та 2024 років, які охоплюють випускників, що завершили навчання за державним та регіональним замовленням.

Питома вага зайнятих та умовно зайнятих випускників за деякими спеціальностями залишалася нижчою, ніж очікувалося, що відображає структурні проблеми на ринку праці – наприклад, спеціальності з високим від’ємним показником включали інженерію програмного забезпечення, морський та внутрішній водний транспорт, дизайн та хореографію.

Серед спеціальностей з нижчими показниками зайнятості, які традиційно демонструють низький рівень працевлаштування в Україні, були також ІТ (без врахування програмної інженерії), архітектура і деякі гуманітарні напрямки.

Дані моніторингу 2024 року показують тенденцію до певного збільшення кількості зайнятих випускників у порівнянні з 2022–2023 роками, але ця динаміка не є лінійною і залежить від спеціальності та регіону.

Моніторинг також зосереджував увагу на тому, що значний відсоток випускників продовжує навчання на ступінь магістра або інші рівні освіти, що частково відображає не лише бажання здобути вищу кваліфікацію, а й відсутність достатньої кількості привабливих робочих місць на старті кар’єри. Це явище є проблемою адаптації молодих фахівців до потреб ринку праці в Україні

Подолання кваліфікаційного розриву потребує переосмислення ролі університету. Вища освіта має перейти від моделі накопичення знань до моделі формування компетентностей і гнучких освітніх траєкторій. Це передбачає тіснішу співпрацю з роботодавцями, інтеграцію дуальної освіти, практикоорієнтоване навчання, розвиток міждисциплінарних програм і активне використання цифрових освітніх технологій. Важливою складовою стає також розвиток системи післядипломної освіти та короткострокових програм перекваліфікації.

Отже, кваліфікаційний розрив є не тимчасовою проблемою, а системним викликом для вищої освіти. Від того, наскільки ефективно університети зможуть адаптуватися до нових реалій, залежить не лише професійна реалізація випускників, а й загальний розвиток суспільства. Вища освіта майбутнього повинна стати простором безперервного навчання, інновацій та відповідального формування людського потенціалу, здатного відповідати на виклики сучасного світу.

Висновки. У дослідженні проведене кількісне вимірювання рівня кваліфікаційного розриву, що дає змогу аналізувати його динаміку та здійснювати оцінювання для будь-якого регіону незалежно від чисельності робочої сили й територіальних масштабів на основі розрахунку відповідного коефіцієнта. Проведений порівняльний аналіз наявності, рівня та динаміки змін

кваліфікаційного розриву серед фахівців з вищою освітою у шести областях України та місті Києві. У межах дослідження також було ідентифіковано й проаналізовано основні чинники, що зумовлюють виникнення та трансформацію кваліфікаційного розриву.

Аналіз офіційних даних моніторингу працевлаштування випускників ЗВО за 2022–2024 роки свідчить про складну, неоднорідну ситуацію: хоча частина випускників знаходить роботу у своїй сфері, значна частина прагне подальшої освіти або має труднощі з працевлаштуванням, особливо у спеціальностях, де ринок праці нестабільний або переорієнтований на зайнятість за кордоном.

Узагальнення отриманих результатів дає підстави стверджувати, що подолання кваліфікаційного розриву неможливе без системного реформування вищої освіти. Пріоритетним завданням має стати перехід від орієнтації на формальне засвоєння знань до формування професійних компетентностей, затребуваних сучасним ринком праці. Це передбачає оновлення змісту освітніх програм, посилення практичної складової навчання, розвиток дуальної та проектної освіти, а також інституціоналізацію співпраці між закладами вищої освіти та роботодавцями.

Крім того, важливою умовою зменшення кваліфікаційного розриву є розбудова системи безперервного навчання та гнучких механізмів перекваліфікації, які дозволять випускникам оперативного адаптуватися до змін економічного середовища. У цьому контексті вища освіта має виконувати не лише освітню, а й соціально-економічну функцію, сприяючи відновленню ринку праці, збереженню людського капіталу та підвищенню конкурентоспроможності держави в довгостроковій перспективі.

Література

1. Кузнецова Н.Б. Розрив у навичках (skills gap) як глобальна проблема розвитку людського капіталу: сутність, причини виникнення та шляхи подолання / Кузнецова Н.Б. // Європейський вектор економічного розвитку. – 2021. – № 2 (31). – С. 20-34.
2. Сидоренко В.В. Кваліфікаційний розрив (skills gap) на ринку праці України: стан та механізми його подолання / Сидоренко В.В. // Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки». 2024. – Випуск 28(57). – С. 191-211.
3. Васильєва О.О. Дисбаланс ринку праці України: сучасні тенденції та орієнтири подолання диспропорцій / Васильєва О.О., Горошкова Л.А., Швидка С.П. // Економічний вісник університету Григорія Сковороди в Переяславі. – 2023. – Вип. 57. – С. 99-109.
4. McGuinness S. Skills mismatch: concepts, measurement and policy approaches / McGuinness S., Pouliakas K., Redmond P. // Journal of Economic Surveys. – 2018. – № 32(4). – P. 985-1015
5. Сидоренко В.В. Кваліфікаційний розрив на ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення України: міжнародна монографія / Сидоренко В.В., Горошкова Л.А. – Київ, 2024. 104 с.
6. Кучеренко І.А. Кваліфікаційний розрив в екосистемі освіти і ринку праці України / Кучеренко І.А., Юденкова О.П. // Вісник післядипломної освіти. – 2024. – Вип. 28(57). – С. 103-122.
7. Ільч Л. Взаємодія ринків праці та освіти: сутність характерні риси та модель функціонування / Ільч Л. // Економіка та держава. – 2017. – № 4. – С.69–74.
8. Ковтунець В. Вимоги ринку праці до освітніх та професійних кваліфікацій працівників / Ковтунець В. // Вісник НАПН України. – 2022. – № 4(2). – С. 23-39.

References

1. Kuznetsova, N.B. (2021). Rozryv u navychkakh (skills gap) yak hlobalna problema rozvytku liudskoho kapitalu: sutnist, prychny vynyknennia ta shliakhy podolannia [Skills gap as a global problem of human capital development: essence, causes and ways of overcoming]. *Yevropeiskyi vektor ekonomichnoho rozvytku – European Vector of Economic Development*, 2 (31), 20–34. [in Ukrainian].
2. Sydorenko, V.V. (2024). Kvalifikatsiinyi rozryv (skills gap) na rynku pratsi Ukrainy: stan ta mekhanizmy yoho podolannia [Skills gap in the labor market of Ukraine: state and mechanisms of overcoming]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity. Seriiia "Pedahohichni nauky" – Bulletin of Postgraduate Education. Pedagogical Sciences Series*, 28 (57), 191–211. [in Ukrainian].
3. Vasylieva, O.O., Horoshkova, L.A., & Shvydka, S.P. (2023). Dysbalans rynku pratsi Ukrainy: suchasni tendentsii ta oriientyry podolannia dysproporsii [Labor market imbalance in Ukraine: current trends and guidelines for overcoming disproportions]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu Hryhoriia Skovorody v Pereiaslavi – Economic Bulletin of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav*, 57, 99–109. [in Ukrainian].
4. McGuinness, S., Pouliakas, K., & Redmond, P. (2018). Skills mismatch: concepts, measurement and policy approaches. *Journal of Economic Surveys*, 32 (4), 985–1015.
5. Sydorenko, V.V., & Horoshkova, L.A. (2024). Kvalifikatsiinyi rozryv na rynku pratsi v umovakh viiny ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy: mizhnarodna monohrafiia [Skills gap in the labor market in the conditions of war and post-war recovery of Ukraine: international monograph]. Kyiv. 104 p. [in Ukrainian].
6. Kucherenko, I.A., & Yudenkova, O.P. (2024). Kvalifikatsiinyi rozryv v ekosystemi osvity i rynku pratsi Ukrainy [Skills gap in the education and labor market ecosystem of Ukraine]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity – Bulletin of Postgraduate Education*, 28 (57), 103–122. [in Ukrainian].
7. Illich, L. (2017). Vzaiemodiia rynkiv pratsi ta osvity: sutnist, kharakterni rysy ta model funktsionuvannia [Interaction of labor and education markets: essence, features, and functioning model]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, 4, 69–74. [in Ukrainian].
8. Kovtunets, V. (2022). Vymohy rynku pratsi do osvitnikh ta profesiinykh kvalifikatsii pratsivnykiv [Labor market requirements for educational and professional qualifications of employees]. *Visnyk NAPN Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 4 (2), 23–39. [in Ukrainian].